

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Fragmente din istori'a pedagogiceii.

In anulu 1861 publicasem pe scurtu in acésta fóia *) „Istori'a pedagogiceii dela introducerea crestinismului pana la reformatiune.“ Ar' fi se urmezu astu-felu si publicarea ulterióra pana in presente, cá se dau unu conspectu fugitivu despre istori'a pedagogiceii dela introducerea crestinismului pana in presente. Acést'a mi-ar' fi dorirea intr' adeveru; dar' dela reformatiunea in cóce, campulu pedagogicu devine a fi fórté manosu. Barbatii ce se sacrifica pe acestu campu devinu din ce in ce totu mai numerosi, principiile loru mai profunde, ideile loru totu mai vaste, reformele totu mai felurite: astu-felu materi'a sub condeiu se inmultiesce totu mai tare, cere spatiu totu mai multu, ce, acésta fóia, nu mi-lu póte dá pentru ângustímea colóneloru ei. Din acestu temeiu m'am resolvatu a dá numai fragmente, alegéndu adeca si espunendu principiile numai ale acelor barbati, cari au o mai mare insemnatate pe campulu pedagogiceii, cari au pasitu cu nóue idei, cari au avutu influintia decisiva asupra generatiuniloru viitóre. Si astu-felu vomu incepe, premergéndu la fia-care cu cate-o scurta schitia biografica.

I.

Baco de Verulamu.

Baco, contempuranulu lui Shakespeare

si alu lui Chepleru, se nascù in 22. Ianuaru 1561 in Londonu. Inca de copilu dá probe d' unu spiritu mare, astu-felu catu trase asupra-si atentiunea reginei Elisabeta. In anulu alu 14 alu etatei sale se duse la universitatea Cambridge, si se apucà cu tóta energi'a de studiulu clasiciloru vechi. Bâco, dupa datin'a de p' atunci, se duse si elu mai apoi la Parisu pe lunga solulu englesu Pavletu. Elu calatori si cercetà cea mai mare parte din provinciile Franciei; dar' audîndu ca tata-so a moritu, se întórse numai decatu in Anglia. Si fiinduca nu-i prè remasese avere de tata-so, astu-felu cá se-si asecureze esistinti'a, se aplicà la deregatori'a de procuroru. Baco nu erà inca de 28 ani, candu fu denumitu de consiliaru extraordinaru alu reginei. Dar' elu, prin o intemplantare ce arunca o umbra pe caracterulu seu, si-pierdù grati'a reginei, si voi se parasésca Anglia; regin'a inse móre si succesoru ei, Iacobu I, iá pe Baco sub scutulu seu, l' inaltia la posturi inalte in statu, si-i dà titul'a de baronu de Verulamu. Curendu inse Baco pierde si grati'a lui Iacobu I. Elu adeca tienea sigilulu regescu, si fù acusat, ca nisce amici ai lui l'ar' fi coruptu, si elu ar' fi intrebuintiatu sigilulu pentru inavutírea. Pentru acést'a Baco fù judecatu la o mulcta in bani de 40,000 punti sterlini, la inchisóre si se fia eschisu dela tóte deregatoriile de statu. Dar' acésta judecata aspra nu s'a executatu deplinu. Din inchisóre scapà curendu, si mulct'a in bani

*) Vedi nrri 22, 25, 27, 28, 33, 34.

i se iertà, ba inca i-se mai dede si o pensiune mare. — In siese ani din urma ai vietiei, Baco traì retrasu ocupandu-se numai cu scrierea opurilor sale. Elu morì in 9 Aprile 1626. Dupa acésta schitia biografica, se trecemu la principalele lui filosofice si pedagogice.

Opurile principale ale lui Baco sunt: *De dignitate et augmentis scientiarum* si *Novum Organum sive judicium verae de interpretatione naturae*, care se numesce si *Novum Organon scientiarum*. Opulu celu d'antaiu l'a prelucratu si l'a îndreptatu Baco de douăspredece ori.

Negurile evului mediu incepu a-se resfirá; copilaria timpiloru antici, ce staturse óre-cati seculi amortita si impilita incepe a-se desteptá si a-si apucá lungulu drumu catra adolescentia si virilitate. Sórele blandu alu primaverei seculiloru luminei desmurtiesce terenulu ingiatiatu alu scientieloru, l' aduce in fermentatiune si chiama la vietia embrionulu ce dormea in sinulu intunerecului. Caci disputele, certele copilaresci ale scolasticiloru, abstractiunile si speculatiunile loru sterile, formalismulu esorbitantu, superficialitatea si unilateralitatea esemplara, stavilise ori-ce cursu si desvoltamentu liberu alu scientieloru, si astu-felu alu facultatiloru spirituale. — Geniosulu Baco pasiesce decisivu contra acestei stagnatiuni; vede unde jace reulu si se silesce a-lu vindecá.

Cá se póta elu agunge la scopulu ce si-l'a prefiptu, vede necesaru a luá o alta cale in desvoltarea scientieloru, de cumu fuse cea urmata pan' acumu. Elu vine la convictiunea, ca omulu, afora de marginile esperintiei si ale naturei, nu póte ajunge la nici unu adeveru pozitivu. Totu ce trece peste acestea suntu numai supusetiuni si fantasmagorii ametitóre, fora vr'unu folosu realu pentru omenime. Totu ce tiene omulu de adeveru, e numai o aparintia, ce se risipe in data ce omulu revine, din regiuni-

nile fantasiei si ale speculatiunei, in sinulu naturei si alu empiriei (esperintiei). Sciinti'a, afora de indulcirea si multiemirea spiritului, trebuie se aiba si unu folosu realu. Fora d'acestu folosu, sciinti'a in lume este o fantasma, ce pe unii, dar' fórte pucini, i trage dupa sine si-i pórtá in o orbecare si ratecire perpetua, ér' pe cei mai multi i sparia si-i instrainéza. Adeverulu este insusi d-dieu; unde vomu aflá inse pe d-dieu? in fantasiile si ratiunamintele nóstre? in logic'a, in silogismii nostri resuciti? nu, nici odata! D-dieu s'a revelatu omenimei in natura, vorbesce cu ea prin faptele maniloru sale; se cautamu dara in natura si vomu aflá adeverulu care este d-dieu.

Baco purcediendu din aceste consideratiuni, inaltia natur'a si esperinti'a, lumea reala si fenomenele ei, la unic'a sorginte din care trebuese scóta omulu sciinti'a sa, si unde singuru póte aflá adeverulu. Ori-ce abatere dela acést'a, este o ratecire sigura. Astu-felu dara, omulu trebuie se se nevoiésca a scóte adeverulu si sciinti'a sa din natura.

(Vá urmá.)

Cuventare pastoralá despre detorintiele prunciloru catra parintii sei. *)

„Cine mi dicitu ca sum io fiulu omenescu.“ Mat. 16. v. 13.

Viéti'a, doctrin'a, si minunile lui Isusu, apriatu arata, ca elu nu e asiá omu cá alti ómeni, fara elu e fiulu lui d-dieu celui viu, si totusi ómenii acést'a a recunosce nu au voitu. Unii dícea ca e Ioane botezatoriulu, altii ca e Ilie, si éra altii ca e Ieremia, séu unulu din profeti. —

Fiiloru! déca am întrebá noi despre voi: cumca cine ve dicitu ómenii ca sunteti? Óre ce s'ar' poté respunde? Óre puté s'ar' din moralitatea vóstra cá si din a lui Isusu deduce, ca si voi sunteti fiii lui d-dieu? Séu mai cu séma din purtarea vóstra cea nemoralá s'ar' poté a- cea deduce ca sunteti fii ómeniloru neputintiosi, pecatosi din pecatosi? Cercati cunosciinti'a vóstra! Si cá se ve inlesnescu acésta cercare, ve propunu astadi deto-

*) In nrulu 2 alu acestei fóie din 1862 publicasemu detorintiele parintiloru catra fiii sei. R.

rintiele vóstre catra parintii vostri, precum anu am propusu detorintiele parintiloru catra fiii sei in diu'a de Sandi-Iene. Déca impliniti detorintiele vóstre catra parintii vostri, si celelalte detorintie le veti implini, éra déca implinirea acestei detorintie e rea, e stîrbire in tóte. Catu ce ati inceputu a fi fiii ómeriloru pecatosi si neputintiosi, de locu ati incetatu a fi fiii lui d-dieu. Dar' pana ce in contra parintiloru vostri nu peccatuiti, pana atunci nici in contra lui d-dieu nu peccatuiti.

Si care suntu acele detorintie, cu care suniti detori parintiloru vostrii?

1. Onórea.

2. Iubirea.

Voi suniti detori a onorá pre parintii vostri. Eu astadi ve voi esplicá: pentru ce? si cum?

Voi suniti detori a iubi pre parintii vostri. Eu astadi ve voi propune: pentru ce? si cum?

Fiiiloru! fiti cu luare aminte, ca pentru folosulu vostru vorbescu!

I.

Fiiiloru! voi suniti detori a onorá pre parintii vostri. Pentru ce? — Pentru ca asiá voesce d-dieu. „Onoréza pre tatateu si pre mumata — díce d-lu d-dieu — cá se traesci multi ani pre pamentu.“ Sciti inse ca suniti detori a implini voi'a lui d-dieu, asiá dara suniti detori a onorá pre parinti vostri. —

Eu ve punu inainte de oglinda pre prunculu Isusu, pre prunculu celu mai bunu, care a fostu pe lume óre candu. Elu, carele cá d-dieu a sciutu, ca are putere nemarginita preste tóte fapturile, cá omu totusi s'a purtatu catra parintii sei cu celu mai mare respectu. „Si erá sub ascultarea loru“ Luca 2, v. 81. Urmati dara si voi esemplulu lui, déca voiti se fiti cá si elu, fiii parintelui celui cerescu. —

Insasi natur'a ve indémna a onorá pre parintii vostri. Voi debue se onorati pre aceia dela cari atarnati, si caror'a natur'a v'a supusu. Si dela cine atarnati voi mai multu, de catu dela parenti, caror'a le puteti multiemi viéti'a vóstra? Unde ati fi voi, de n'ati avé parinti? Vedeti ca servulu e detoru a respectá pre domnulu seu, pentru ca dela elu atarna, si e detoriu cu multiamire, ca-lu suferu in servitiulu seu. Onorati si voi pre parintii vostri totu din aceste cause „pentru ca acést'a e dreptate“ dice Apostulu.

Déca inse voi ati calcá cuventulu naturii, ati calcá insusi folosulu vostru, carele provine din onórea catra parinti, fiindu-ca parintii, cu puterea carea o au preste voi, numai spre folosulu vostru traescu. Ei ve

demanda vóue, cá se ve face fericiti. Ei voescu cá se i ascultati, pentru cá se ve puteti face domni peste plecarile vóstre si se ve castigati libertatea sufletésca. Ca, déca faceti precum ve invétia densii, usioru veti puté tiené in fréu plecarile vóstre, si a remané liberi din sclavi'a peccatului.

Inse dóra veti crede, ca detorinti'a de a onorá pre parinti 'si are periodulu seu, de unde ar' incetá, si voi nu ati mai fi detori a-i onorá? d.e. candu suniti mai o reni? Fiiiloru! déca credeti acést'a, voi retaciti! Parintii vostri pentru voi remanu totu parinti, ori-catu de batrani, ori unde, si ori in ce stare se fiti! Pana candu ei dara remanu parintii vostri, pana atunci voi inca remaneti fiii loru. Éra cá fi, suniti detori in totu loculu si totu deun'a a-i onorá. — Dar' déca parintii nostrii suntu rei si aspri cu noi — veti díce voi — óre detori sunitem a-i onorá? Si atunci iubittii mei fii! Ca si atunci ei suntu parintii vostri. Invetiati in casulu acest'a dela unu filosofu paganu: „déca tatalu teu e bunu — díce elu — iubescu-lu, éra déca tatalu teu e reu, suferu -lui ca elu totu-déuna remane tie tata.“ Nu se póte dara intipui nici unu casu, in care, ar' incetá onórea cu care suniti voi detori parintiloru vostri. —

Si óre cum se cuvine se aratati onórea parintiloru vostri? — Nu numai prin purtarea vóstra cea din afara cuviintósa si blanda, fara mai cu séma prin o ascultare solida, prompta fara intardiere. Catu ce ve demanda parintii ceva, de-locu debue se impliniti. La semnulu loru, de-locu debue se urmeze ascultarea vóstra. In asta intemplare cea mai mica contradicere e vetemare, — luandu afara casulu candu v' ar' silí parintii a face reu, dar' eu nu credu se fie asiá parinti rei intre poporeni, mei. — Trebue deci se-i ascultati, ca altu-cum prin ce s'ar' manifestá puterea parintiloru carea le-au datu d-dieu preste voi, déca vóue v' ar' stá in voia, se-i ascultati séu se nu-i ascultati? — Ducitive voi colo la pétr'a aceea fara sentíre, vorbiti ei catu si pana candu ve place, spuneti-i ca se se redice, se-si parasésca loculu, si se se mute mai departe. Vorbirea vóstra nu va face nici o impresiune spre pétr'a acéa, ca e pétra fara sentíri; ea remane neclatita. Acést'a pétra e icón'a fuului neascultatoru. Catu ce incepte prunculu a fi cerbicosu neascultatoru parintiloru sei, delocu nu va puté mai multu in moralitate inaintá, ci ca pétr'a fara sentíre, spre totu ce e bunu, inpetriti voru remané. — Voi suniti dara detori a ascultá pre parintii vostri, pentru ca suniti datori a fi buni. Si tocmai prin acésta ascultare aratati voi onórea cu care suniti detori parintiloru vostri.

Inse si iubire trebuie se aratati voi catra parintii vostri. Spre acést'a ve invétia pre voi.

II.

Fiiloru! voi suntetii detori a iubi pre parintii vostri.

Pentru-ce? — Pentru-ca parintii vostri dela nascerea vóstra pana in momentul de facia atatea binefaceri au facutu vóue, catu voi ar' trebui se fiti cei mai selbatici tirani, déca nu ati recunósce acele binefaceri, si pentru acele nu i-ati iubi. —

Vedeti! voi esistinti'a vóstra loru o puteti multiamii. „Aduti aminte“ — dice Siracu 7 v. 30 — „ca nu te-ai fi nascutu, fara numai prin aceia.“ — „Aduti aminte ce pericle mari a suferitu numata pentru tine in pantecele seu“ dice batranulu Tobia catra fiulu seu 4 v. 4. —

Éra dupa ce v'ati nascutu, cine v'au portatu de grige, cine v'au nutritu? Voi plangeti dupa pane, fara a sci si fara a cugeta ca de unde vine panea. Acést'a grige o ati lasatu parintiloru vostri, cari de multe ori singuri au flamenditu, numai cá voi se nu suferiti lipsa. Multi ani trecu pana ce ajungeti voi vrest'a a ve puté singuri agonisí panea de tóte dilele, pana atunci mancati tota numai panea parintiloru vostri. — Dar' parintii grigescu si de nutrimentulu vostru celu sufletescu. Ei picura in voi cea mai d'antaiu cugetare la d-dieu, cele mai fundamentale adeveruri crestinesci, si cea mai d'antaia invetiatura despre detorintiele chemarii vóstre viitóre. Cá prunci nu sciu nimicu de nu li se va spune, si fiindu ca priceperea loru e slaba, multa ostenéla consta parintiloru pana ce potu desceptá spre ceva adeveru pre fiii sei. Au nu ati fi voi tirani selbatici, si impetriti la anima, déca nu ati iubi pre parintii vostri?

Mai departe, parinti grigescu de sanatatea fiiloru loru. E cunoscutu, catu suntu de nebagatori de séma si necugetati pruncii, si catu de pucinu sciu grigi de sanatatea loru. Mai in tóte dilele prin nesilnicii se espunu pre sine vetemariiloru, morbiloru, ba chiaru si mortii, cate dureri si necasuri debue se sufere dara parintii pre langa ei, si catu debue se cheltuie pentru insanatosiarea celoru morbosii, si catu debuie se stradiésca cá cei sanatosi se nu se bolnavésca? aceea nu se póte spune. Au nu ati fi voi fiiloru! tirani selbatici si impetriti la anima, déca nu ati iubi pre parintii vostri?!

Parintii si despre aceea se ingrigescu, cá fiii loru se póta ajunge in viétii'a acést'a temperala o sórte buna si amesurata starei loru. Ei se retienu pe sine dela multe frumsetie nevinovate si libere, se indestulescu cu vestminte mai simple si cu mésa mai usióra, numai cá se póta pune de o parte ceva pentru fiii sei, si loru

mereu ceva avere se le castige. Se ingrigescu si dupa aceea pre fiii sei in asiá locuri a-i asiediá, despre care credu cu siguritate, ca in acelea pana la mórte voru puté bine traí. Mai pre urma asiá stare alegu fiiloru, care o vedu naturei si caracteruluí fiiloru loru mai acomodata, si spre care fiii au mai buna inclinatiune. — Pentru atata ingrigire au nu ati fi voi fiiloru tirani selbatici si impetriti la anima, déca nu ati iubi pre parintii vostri? —

Dar' precum se ingrigescu parinti despre cele timpurane ale fiiloru sei, asiá se silescu si pentru cele eterne. O! cate sagetiuri, cate infrangeri, cate nopti nedormite, suferu parintii cei buni, de cumva vedu, ca pruncii loru incepu a degenerá, incepu a amblá pe calea cea larga a acestei vieti, incepu pe altii a insielá, si si pe sine a se insielá! In aceste impregiurari tóta puterea si nesciinti'a loru intr'acolo o intorcu, cá se póta aduce la cale pre fii loru. Rogari, sfaturi, amerintiari tóte le probéza si numai cá se póta scapá fiii sei de stricarea urita, si eternu fericiti se-i faca. —

Vedeti, fiiloru! cu atatea binefaceri ve ingramadescu pre voi parintii vostri. Carele dintre voi póte fi asiá de tiranu si impetritu la anima, catu aceste se nu le cunósca, si pre asiá parinti se nu-i iubésca?

Dar' mie mi se vede, cá cum voi asiá vreti se me intrebati? „Noi iubimu din anima parintii nostri, dar' nu scimu cum se cuvine mai apriatu se aratamu iubirea nóstra catra densii?“ Fiiloru! nu sciti cum se aratati mai apriatu iubirea vóstra catra parinti? Éta cum, eu ve voiu spune: aratati-le iubirea vóstra prin multiamire lucratóre. Acésta multiamire lucratóre se arata in dóue chipuri, cu cuventulu si cu fapt'a. —

Voi la atatea binefaceri cu care ve incarca parintii vostri, nu debue se fiti cá chipurile cele reci, fara semtíre si mute, care nu sciu, face la cineva bine séu reu. Multiamirea vóstra cea via debue se o aratati cu cuvinte blande, omenóse, si pline de amóre. Anim'a parintiloru catra fiii sei e fórté frageda, si pentru aceea ori ce cuventu necalitu disu de catra unu fiu catra parintele seu, e sagéta ascutíta infipta in anim'a loru. — A multiumii parintiloru cu cuventulu, loru fórté le place, éra nemultiamirea séu vetemarea cu cuventulu le causéza durere. —

Pe langa tóte inse cuventele singure nu suplinescu deplin'a multiamire fiésca catra parinti. Voi debue si cu fapt'a se fiti multiamitori, si de cate ori cere lips'a pre parintii vostri bucurosu si cu anima buna se-i ajutati.

Voi puteti ajutá pre parintii vostri candu acestia

imbetranescu. Omulu in etate inaintata, devine cá pruncii, si are lipsa mare de ajutoriulu altor'a. — Si óre dela cine au dreptu parintii atunci a pretinde mai cu séma ajutoriu? Au nu dela voi fiii loru, ca si ei pre voi cá pe fiii loru v'au ajutatú asiá bogatu si puternicu. — Voi puteti ajutatú pre parintii vostri déca ei suntú bolnavi. — Ei in tineretiile vóstre, totdeún'a au grigitu de sanatatea vóstra. Grigiti dara si voi la batranetiile loru de sanatatea loru. — In urma voi puteti ajutatú pre parintii vostri, decumva aceia devinu seraci. Se intempla desu, de parinti avuti devinu seraci, tocmai pentru-ca au avutu multe spese cu fiii sei. Mai la urma nici pe sine nu se potú ajutatú, si suntú siliti a cere ajutoriulu fiiloru sei, pre cari ei inca i au ajutatú candu avea lipsa. Óre póte fi undeva vre unu fiu asiá cerbicosu, cá se nege in asiá cercustari ajutoriutu seu parintiloru lui? Intr' adevéru, acést'a ar' fi nemultiamirea cea mai mare. Fiiloru! parintii vostri, nunumai atata au facutu vóue catu au fostu detori cá parinti, fara si mai multu, de catu au fostu detori. Cu acea masura le masurati si voi inapoi, cu care si ei v'au masuratu vóue, de nu voiti se fiti nemultiamitori. —

V'am esplicatu astadi in cuventarea mea, dóue detorintie de capetenie catra parintii vostri, onórea si iubirea. Acuma dara dorescu cá voi se aratati in fapta ca invetiatur'a mea nu au fostu fara de cauza si neferositate. Fiti voi fiii buni, „ca fiulu bunu e bucuria tatane-seu“ díce s. s. Éra voi cá fiii buni, veti face bucuria nunumai parintiloru vostri pamentesci, ci si parintelui celui cerescu. Amin.

Dísa in Chisdia in diu'a de San-Petru 1863.

Traila,
parocu.

Ordinatiuni.

Ad Nr. 666 a. 1863.

Instructiune

pentru protopopi, cá directori scóleloru tractuali. *)

§. 1.

Activitatea oficiului protopopescu in privintia scóleloru din tractulu seu, se estende atatu la invetiamentu si disciplin'a morale, catu si la referentiile esterne ale scóleloru poporale, prin urmare elu este datoriu se

*) Caus'a ca noi publicamu numai acuma acésta Instructiune ce s'a datu in 20. Martie a. c., este ca numai acuma nis'a impartasitu d'o mana privata, careia noi i multumim.

aiba o osebita bagare de sama: a) asupra parochului, cá directoru locale, b) asupra invetiatoriului, si c) asupra comuneloru.

§. 2.

Protopopulu va invighiá, cum acestia si-implinescu datoriile insirate in instructiunile pentru densii, si daca va bagá de séma: ca careva din acestia nu si-le implinescu, i va dogeni, si intrebuintiá tóte midilócele cei suntú in putere pentru indreptare, numai candu tóte aru fi inzadarnice se arete la respectivele jurisdictiuni mai mari.

§. 3.

Déca in vr'o comuna inca nu este edificata casa scolara, se se nasuiesca protopopulu a o aduce: cá se se edifice in catu va fi cu potentia din materia solida, si dupa unu planu revedindu de aci, inse in contielegere cu jurisdictiunea civile, care are si midilócele in mana spre a o sili daca nu va voi de buna voia.

§. 4.

Déca care-va docente se jeluiesce prin parochu; ca nu-si capata competentiele sale, atunci oficiulu protopopescu e datoriu acele mesuri a luá si pune in lucrare, — in sensulu cerculariului din 21. Novemb. 1862 Nr. 2369, — care se fie in stare: cá docentele se-si capete competentia, si de cumva aceste mesuri nu aru folosí, atunci se arete oficiolatlui cercuale politicu.

§. 5.

Déca comunele, séu si privatii, acusa pre docente pentru nescari contra-lucrari, va intrebá mai antaiu pre parochu si dupa primitulu respunsu, déca va vedé a fi lucru ne-insemnatu, va comite densului spre a-lu ispraví; éra in lucruri mai insemnate va merge insusi in faci'a locului, si daca va aflá a fi comisú docentele vr'o crima, lu va si depune, si aratá iurisdicțiunei spre pedepsire, si ordinariatului spre cunoascintia; éra candu se va dovedí: ca docentele e unu immoralu, lenesiu, crudu in tractamentulu cu pruncii, si unu cercatoriu de crisme, lu va aratá ordinariatului, care va decide asupra lui.

§. 6.

Fie-care protopopu are o data intr'unu anu de a face visitatiune scolara, si anumitu catra capetu, si de a fi facia la esamenu. Cu acesta ocaziune se va nesui a-si castigá o deplina cunoascintia:

- a) Cercatau toti pruncii si pruncele de 6 ani pana la 12 regulatu scól'a; — in sensulu statatóreloru inalte ordinatinni — si éra-si dela 12 ani pana la 15 scól'a repetitóre in dumineci si serbatori?
- b) Óre docentele si catechetulu tienu regulatu órele prescise pentru invetiamentulu si catechisatia?

- c) Óre tienese disciplin'a scolastica si tinerimea capata o crescere religiósă-morala?
- d) Óre consemnatiunile atatu preste silinti'a tinerimei in invetiarea obiectelor prescise, catu si cercarea scólei, pórta-se cu tóta acurateti'a, si óre ordinatiunile statátore pentru cercarea scólei implinescuse?
- e) Óre atatu preotulu catu si docentele au o portare religiósă-morale?
- f) Óre antisti'a comunale, si inspectorele civile suntu amici ai scólei, si nasuescu-se a inaintá lucrurile scólei?
- g) Óre scól'a in stare buna séu rea se afla, din ce materia e facuta, si ce reparaturi aru fi de lipsa?
- h) Cu ocasiunea tenerii examenului va observá, atatu la intrebarile docentului si ale catechetului, cum si la respunsurile tinerimei; din care pré lesne va poté judecá silinti'a si portarea ambiloru facia cu tenerimea.
- i) Va luá si bagá sama la scrisorile tenerimei.
- k) Dupa sevirsirea examenului va lasá prin docente a se ceti numele celor mai stradalnici si bravi scolari si scolaritie, i va laudá, si de este cu potentia i va premiá cu carti séu bani, care se potu luá séu din lad'a (casa) comunei, séu a besericei.
- l) Asemenea va lasá, cei care nu au cercatu scól'a a se ceti, cum si cei cari au meritatu ceva dogéna.
- m) Déca va observá: ca tóte suntu in ordine buna, atunci va laudá pre toti, adeca pre tenerime, preotu, dascalu, pre antisti'a comunala si inspectorele civile, provocandu-i a pasí pre calca apucata cu poteri unite; ér' déca au observatu nescari scaderi, i va provocá, acelea pre venitoriu a-le parasí si indreptá.
- n) Preste tóte aceste va duce protocolu, si totu cu acésta ocasiune va implé si rubricele din tabela in form'a prescisa pentru docente; cá asiá se póta face atatu relatiune cu capetulu lui Augustu a fiecarui anu la ordinariatu — dupa cum s'au deman datu — catu si se indrepte scaderile acele cele va a fi de lipsa. — Totu cu acesta ocasiune va vedé si ratiunile scolastice — déca suntu — si le va tramite la ordinariatu, o data cu cele lalte scri-sori scolastice.

§. 7.

Protopopulu (va portá grige: cá in fie-care scóla se fie unu inventariu preste starea scólei, si cele de dens'a tienátore, care se va subscrie de docente la inceputulu functiuniloru sale, de parochulu, antistitele comunale si inspectorulu civile scolaru.

§. 8.

Asemenea va avé grigea protopopulu: cá docentele preste tóte afacerile si scrisorile sale oficióse, se duca protocolu cu numeri, in care va inscrie si tóte ordinatiunile date séu dela ordinariatu séu inspectorulu districtuale, séu dela oñciulu parochiale. Ambe aceste adeca inventariulu si protocolulu le va revedé protopopulu si subscrie cu ocasiunea visitatiunei.

§. 9.

Déca in tractulu óre-caruia protopopu se afla preparandia, are datoria de a cercá acestu institutu catu de desu, si de a portá grige cá nunumai invetiamentulu se se propuna dupa prescisele reguli, dara cá si cultur'a religiósă-morale a candidatiloru se-si afle nutre-mentulu seu; elu are a fi facia la esamenele teoretice si practice, de a controlá clasificatiunile si de a revedé atestatele de abilitate; cu unu cuventu elu are de a supravighiá cá tóte ordinatiunile statátore pentru darea invetiamentului in atari institute, si sustienerea disciplinei se se efeptueze.

§. 10.

Protopopulu are de a portá grige: cá docenti se inainteze in cultur'a si scientiele facului seu, cum si in cantarile besericesci, si spre ajungerea acestui scopu li-se recomanda carti, si teneria si cetirea Amicului Scólei, si a altoru foi; déca va observá cá careva remâne cu totulu indereptu in cultur'a chiamarei sale, si prin urmare nu respunde cerintieloru scólei, atunci pre lunga amenintiarea depunerei, se-i puna unu terminu in care are se deie unu examenu inaintea inspectorului diecesanu, pre care apoi pre lunga comitiva arc se-lu si tramita in tempulu vacatiunei.

§. 11.

Pentru statiunile vacante mai bune, cu solutiunea dela 80 fi. v. a. in susu, va deschide protopopulu, pre venitoriu concursu in foile nóstre nationale, indata dupa examenu cu insemnarea venituriloru; apoi dintre concurenti, va candidá — déca voru fi mai multi — trei, cu intielegerea parochului si a comitetului comunale, (care adeca administréza averile comunali) si candidatiunea o va substerne ordinariatului dimpreuna cu documentele respectiviloru, negresitu pana in finea lunei lui Septem-bre a fia carui anu — de sine intielegunduse ca preparandii, caror'a asta orenduieála li-se face cunoscuta, voru avé preferentia; éra in cele lalte statiuni mai slabutie, déca nu se voru tramite dela ordinariatu, va numi densulu, inse nice decumu de acei cu totulu ideoti; care n'au cercatu nece o scól'a, fora au invetiatu a ceti ceva si a scrie.

§. 12.

Protopopulu si-va întorce luarea amente: cá docentii se deprinda pre invetiacei in cultur'a pomiloru si a altoru rami de economia; pentru care scopu va staruí cá din pamentulu comunale, deca nu este gradina langa scóla, se-se dee atata catu va fi de lipsa.

§. 13.

Asemenea in tempulu vacatiunei va aduná pre docentii districtuali, si va repeti cu densii pedagogi'a, examinandu-i atatu din acést'a, catu si din obiectele prescise pentru scólele elementari.

§. 14.

O osebita grige va portá: cá scólele de duminec'a si serbatori, pentru tenerimea esita din scólele elementare, se se introduca, pre unde inca nu sunt, si se-se tiena regulatu totu de un'a dela 1 óra pana la 3 dupa amediédi, candu apoi au se mérga la inseratu.

Pentru parochi ca directori locali.

Referentiele parochului catra scóla sunt de 3 feluri: 1. cá invetiatoriu alu poporului in si afara de biserica despre datori'a acestuia de a sustiné scól'a, de a-si tramite fiii la scóla, cum si despre folósele scólei; 2. cá invetiatoriu alu religiunei in scóla; 3. cá immediatu superioru alu docentelui, séu cá directoru scólei parochiale.

§. 1.

Parochulu mai antaiu de tóte are santa datoria a invetiá pre poporulu sufletescu siesi incredentiatu in si afora de tóta ocasiunea benevenita despre datoriile ce li-au primitu pre umerii sei inaintea altariului lui d-dieu atunci candu au primitu tain'a casatoriei, cum ca densii adeca si-voru cresce pruncii in legea si fric'a lui d-dieu, care numai in scóla se póte cum se cade.

§. 2.

La acést'a si-au indatoratu pruncii candu au primitu tain'a s. botezu; daca dara parintii nu-si voru tramite pruncii la scóla, apoi éta pruncii nu-si potu implini fagaduinti'a cea solemne facuta in botezu, si prin urmare parintii remanu respundiatori judecatiei dumnedieési, inse si pruncii daca tramisi de parinti nu se straduescu a invetiá.

§. 3.

Se arete mai in colo poporului folósele, cele mari, care provinu din scóla; cací numai acele popóre si natii potu sperá o stare mai buna, care se navescu a face progresu atatu in cultur'a morale, catu si in scientia si maestrii, acele inse cari aceste le nevescu, séu sunt indiferenti in invetiarea acestor'a, remanu in tóta privinti'a indereptu si se facu sclavii altor'a.

§. 4.

Cá toti pruncii fora deosebire de secsu se póta cercá scól'a, parochulu cu vre-o cateva septamani inainte de inceperea scólei i va estrage pre toti cari sunt abili de scóla, din matricul'a botezatorilor, adeca: dela 6, pana la 12 ani, i va cetí in audiulu a totu poporului, spunendui, ca acest'a sunt datori a cercá scól'a; si acést'a se va incepe in totu anulu, — in urma ordinațiunei guberniale din 13. Maiu 1857, Nr. 6813/777 ex 1856 publicata prin cerculariulu ordinariatului dto 22. Iuliu 1857 Nr. 1154. — in 1. Novembre si va tienea pana in capetulu lui Iuliu, — apoi consemnatiunea o va strapune docentelui, spre a-si compune si densulu prescisele conspecturi preste silinti'a si absentarea invetiaceilor.

§. 5.

In duminec'a inainte de a-se incepe scól'a, cum si candu se va sîrsi, va sierbí preotulu s. liturgia cu tóta solemnitatea, incepandu cea de antaiu cu „imperate cerescu,“ si cea lalta inchiandu cu „Marire intru cei de susu lui d-dieu,“ si facandu invetiatura potrivita cum s'a dîsu in paragrafi cei de antaniu. (Va urmá)

Varietati.

Literariu.

Conspectu scurtu alu istoriei Banatului, si geograf'a lui.

Sub nume de Banatu se intielege acelu tienutu, care pana la marginele Ardealului, si a Romaniei intre ap'a Dunarei, Tisei, si a Muresiului se estinde pre unu teritoriu de 470 m. patr. cu 1 milionu si $\frac{1}{2}$ de locuitori, carii cea mai mare parte sunt Romani, remasitie de ale coloniilor romane, acestu tienutu romantic daruitu de la natura cu multe feluri de bunetati in evulu anticu, mediu, nou si in celu mai nou, a fostu campulu muloru batalie sangeróse, in acestu tienutu, poporulu romanu depre temporele Romaniloru in unu modu miraveru s'a conservatu d'impreuna cu numele seu celu frumosu: Romanu, limb'a sa romana, si cu legea, cea santa adeverata crestina romana, care tóte le-au adusu din Roma dóm'n'a lumei, acestu tienutu are o pusatura multu favoritóre comunicatiunei cu Orientulu, si cu cea mai culta parte a lumei cu Europa, acésta provincia in seclii trecuti a formatu in contra Turciloru unu muru care adese-ori a frantu poterea óstei osmane pagane, si a impedecatu multu planurile Turciloru cele pericu-

lőse imperiului austriacu, si crestinetatii, acestu tienstu in istoria se cuprinde si unu numeru insemnatu de acele eveneminte, care au legatura cu istoria Austriei, Ungariei, a Banatului Severinului (sėu Romaniei mici), a carui margini Andrea alu II. regele Ungariei in 1209 le-au defiptu dela riulu: Negru sėu Cerna pana la riulu: Oltu, si cu istoria Transilvaniei de care s'a tienstu si Banatulu Lugosiului, si a Caransiebesiului (cum se vede din Const. aprobat. pag. 144) in unu sėru bunu de ani adeca candu principii Ardealului gubernau acestu Banatu prin banii, carii portau titulu: banu Logosiului, si alu Caransiebesiului, in tiėr'a Banatului la Logosiu, Caransiebesiu, Timisiőra, Mehadia, Fenu, Oravia, si in alte locuri s'au aflatu mai multe anticitati romane totu atatea monumente romane, care interesėza literatii, si care spunu apriatu, cā si in acestu tienstu frumosu, si fructiferu au domnit: Romanii, si musele cele frumőse romane, avendu tiėr'a Banatului atatea memoraveritati a trasu asupra sa atentiunea lui Franciscu Griselini, a lui Dorner, a lui Ioan Heinr. Schwicker, a lui Leonhard Bőhm si a altoru barbati literati si i-a stremuratu (in demnatu) se se cuprinde cu istoria lui, insemnetatea tierei Banatului, si a istoriei ei, si pre mine m'a misi-catu, ca din fontane istorice demne de credintia ajutandu-me cu istoriele Banatului scrise: de Griselini, de A. Treb. Laurianu, de Schwicker, de Bőhm, si de altii se compunu unu conspectu scurtu alu istoriei Banatului din temporele cele vechi pana in tempulu presente si dinpreuna geografi'a lui cu litere romane se le dau la lumina cam in 8 cőle, daca amatorii de sciintie istorice voru imbracisii cu caldura acestu opu, ca asiā pana ce se va compune o istoria completa a Banatului, se avemu in compendiu cele mai insemnate intemplari a Banatului.

Pentru primirea prenumeratiunilor la acėsta istoria cu onőre suntu rogate tőte v. oficie eppesci diocesane romane, toti o. d. protopopi romanesci, toti o. d. Redactori a foiloru roman. publice, toti o. d. Inventatori, tőte c. r. oficie postale de espedit. toti o. d. Notari comunali si alti iubitori de sciintie, carii voru binevoi a osteni in acėsta privintia, pretiulu unui esemplaru din acestu opusioru va fi 70 cr. v. a. dela 10 esempl. unulu se va de premiu.

Cei-a-lalti o. d. Redactori a foiloru romane suntu

rogati cu onőre se binevoėsa a publicā acėsta insciintiare si in pretiutele loru foi.

Logosiu 4. Iuliu 1863.

Gavrilu Pop,
canonicu.

(Concordia)

Cantarea angeriloru.

Santu, santu, santu, este domnulu alu poterii!
De trei ori santu e domnulu provederii!
Intre cei de susu lui Iehova Gloria!
Pace intre romani, celoru buni victoria!
Cu noi fii dőmne, domnulu alu poteriloru;
Panea dā la toti dőmne alu averiloru.

Celoru mari clementia,
Celoru mici blandetia,
L'avuti caritate,
La seraci vertute
Veduvei credintia,
Virginei candőre,
Patri'a dreptu mama
Micului orfanu;
Repasuu si pace,
Lina consciintia
Dā celui betranu;
Ēr' pentru junetie,
A ta presciintia.
Reverse sciintie,
Arte creatőre,
Cherubi cu ochii multi
Fucuri de viėtia
Spre a 'ntari mīntea,
A 'ntari si corpulu,
Anim'a 'ncaldiendu.
Cursieri de fulgeru
Cāi repedi, tunānde.
Unėsa in pace
Resaritu cu-apusuri;
Nordului lumina
Faca se resara;
Foculu caritatii
Foculu libertatii.
Se topėsa ghiati'a
Gerulu ignorantiei. —
Punturi crucii
Punturile cardinale.
Aiba d' alu loru centru
Centru de unire
Anim'a lui Christu!

Santu, santu, santu, este domnulu alu poterii!
De trei ori santu e domnulu provederii!
Intre cei de susu lui Iehova gloria!
Pace 'ntre romani, celoru buni victoria!

I. Eliade.